

JAHON INVESTITSİYALAR BOZORIDAN IQTISODIYOTGA INVESTITSİYALAR JALB QILISH

Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Moliya fakulteti 3-bosqich talabasi

E-mail: mirzobekegamberganov@gmail.com

ORCID: 0009000024001989

ARTICLE INFO.

Kalit so'zlar: Investitsiya, iqtisodiyot, kapital investitsiya, obligatsiyalar bozori, xedjirlash, moddiy resurslar, ikkilamchi bozor, litsenziyalar, rentabellik, investor, emitent, sarmoya, transmilliy korporatsiyalar.

Аннотация

Jahon investitsiyalar bozorida sarmoya kiritishni rivojlantirish strategiyasining metodologik asoslarini takomillashtirish sohasidagi dolzarb muammolarning etarli darajada va kompleks holda tadqiq etilmaganligi shuningdek, ularning yechimlarini topish ilmiy va amaliy ahamiyatga molikligi, ilmiy tadqiqotlarning maqsadi, vazifalari va tarkibiy tuzilmasini belgilab olishga zamin yaratish.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2024 LWAB.

Kirish: Jahonda raqobat kuchayishi sharoitida investitsiyalarni jalb qilishni mexanizmlari turlarini kengaytirishning dolzarbligi oshmoqda. «Ishlab chiqarish omillari, resurslar va arzon ishchi kuchini ishlatishga yo'naltirilgan investitsiyalar muhim bo'lib qolaveradi, lekin bunday investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatlari kamayib bormoqda»¹. Bu sharoitida jalb qilingan investitsiyalardan samarali foydalanish mamlakatda kapital oqimini o'sishi va barqarorligini kafolatiga aylanoqda. Raqobat va raqobatbardoshlik masalalari ahamiyatini kuchayishi investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanishning yangi ilmiy yondashuvlari va uslublarini ishlab chiqishni ustuvor yo'nalish qilib qo'yimoqda. 2021 yilda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarning global oqimlari «1,58 trln. dollarni tashkil etdi, bu 2020 yildagi juda past darajadan 64 foizga ko'pdir»².

Jahon investitsiya bozorlarining jadal sur'atlar bilan o'sishi va qulay moliyalashtirish shartlari hamda infratuzilmani rivojlantirish bo'yicha yirik dasturlari tufayli xalqaro loyihalarni moliyalashtirishning o'sib borishi kuzatilmoqda. Hozirgi kunda jahon iqtisodiyotiga kiritilgan investitsiyalarni foydasiz turib qolishi yoki investitsiyadan samarali foydalanishda yuzaga keladigan tavakkalchilik hamda xatarlilik darajalarini aniqlanmaslik oqibatida ishlab chiqarish jarayonini to'liq quvvat bilan ishlashini chegaralanib qolishi kabi muammolarni oldindan ko'ra bilish va ilmiy asoslangan chora – tadbirlar ishlab chiqish, korxonalar faoliyatini barqaror o'sishini, global raqobatbardoshlikka erishishni ta'minlash

¹ UNCTAD (2020) World Investment Report 2020: Key Messages and Overview. United Nations, Geneva, 2020.

² UNCTAD (2022) World Investment Report 2020: Key Messages and Overview. United Nations, Geneva, 2022.

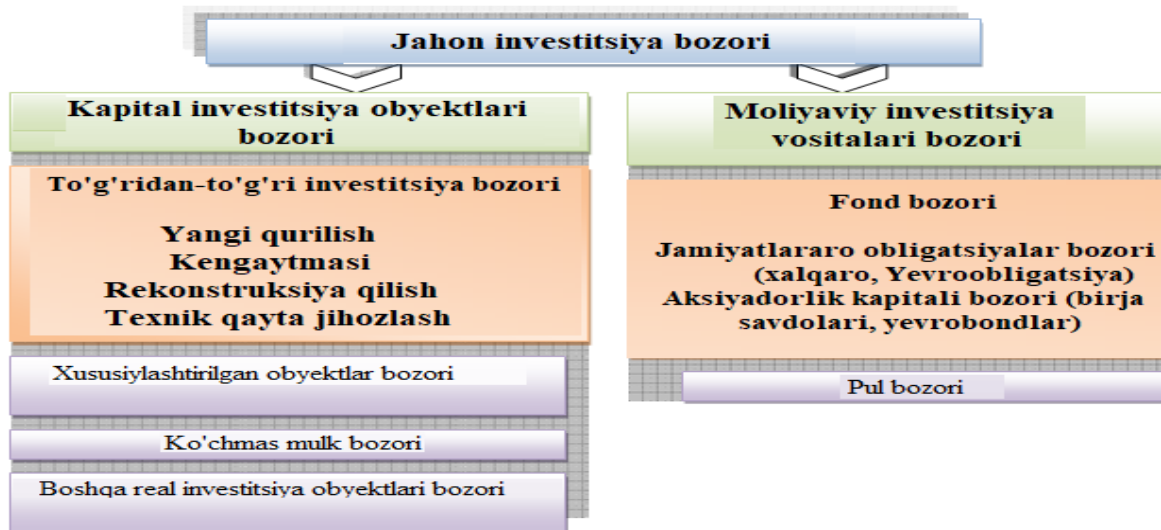
– investitsiya samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni chuqur va har tomonlama tahlil qilishni, ular orasidagi miqdoriy bog'lanishlarni aniqlashni taqozo etadi.

Jahon investitsiyalar bozorida investitsiyalar jalb qilish masalalari hamda investitsiyalarni iqtisodiy rivojlanishning asosiy omili sifatida o'rganishga bag'ishlangan xorijiy olimlar «J.M.Keyns, R.Harrod, J.R.Xiks»³ va boshqa iqtisodchilarning asarlarida investitsiya masalalarining turli jihatlarini aks ettirilgan. Investitsiyalar, iqtisodiy o'sish va innovatsiyalar o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik masalalari R.Solou, F.Agiyon, P.Romer va boshqalarning ilmiy asarlarida, shuningdek, Jahon iqtisodiy forumi va BMTning Savdo va taraqqiyot bo'yicha komissiyasining ma'ruzalarida yoritilgan.

Iqtisodiy rivojlanish maqsadlariga erishish uchun Jahon investitsiyalar bozorida iqtisodiyotga investitsiyalar jalb qilish muammolariga «E.G.Yasin, N.S.Kosov, Ye.E.Golovchanskaya, E.A.Xarchenko, S.A.Filin, K.Pavlov, N.Noviskiy» va boshqalarning ilmiy ishlanmalari bag'ishlangan. Investitsiyalarni moliyalashtirish va rejalashtirish tizimini rivojlantirish, investitsiyalardan samarali foydalanish uchun shartsharoitlar yaratishning ayrim masalalari mamlakatimiz iqtisodchi olimlari «A.V.Vaxabov, M.B.Xamidulin, I.L.Butikov, Sh.Sh.Shoha'zamiy, E.F.Trushin, D.A.Muinov, G.B.Fedyasheva, D.M.Karimova, S.V.Chepel, V.A.Kotov, N.A.Xashimova, A.U.Burxanov, Sh.I.Mustafakulov»⁴ va boshqalarning asarlarida ham ko'rib chiqilgan.

Investitsiya bozori investitsiya resurslarini sotuvchi va xaridor o'rtasida yuzaga keladigan iqtisodiy munosabatlarning umumiylikini tartibga soluvchi bozor sifatida ta'riflanishi mumkin. Ushbu ta'rifga ko'ra, jahon investitsiya bozori turli mamlakatlar rezidentlari bo'lgan investitsiya resurslarini sotuvchi va ularning xaridori o'rtasida yuzaga keladigan iqtisodiy munosabatlar yig'indisining regulyatoridir.

Bugungi kunda jahon investitsiya bozorining funksional tuzilishi sezilarli darajada o'zgarib bormoqda.

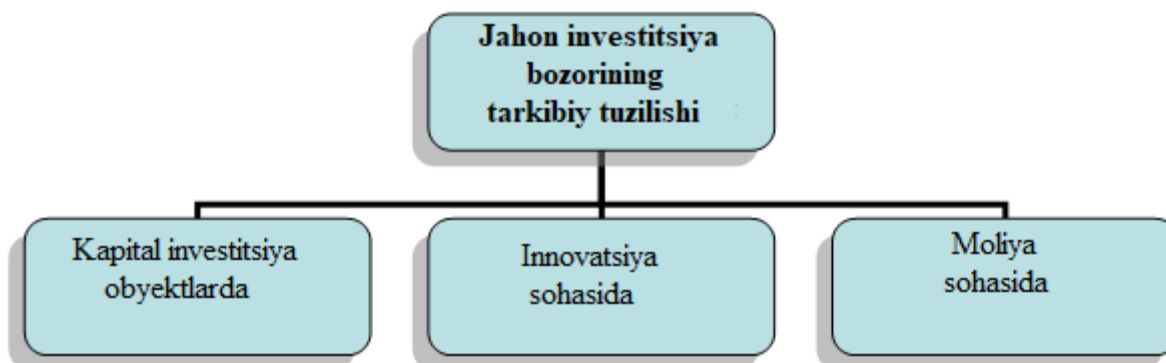

³ Keynes J.M. (1936) The General Theory of Employment, Interest and Money, Book IV: The inducement to invest. Macmillan. pp. 472 (2007 Edition); Hicks J.R. (1937) Mr Keynes and the "Classics" // Econometrica, April 1937. Hicks J.R. (1939, 2nd ed. 1946). Value and Capital: An Inquiry into Some Fundamental Principles of Economic Theory. Oxford: Clarendon Press.

⁴ Trushin, Eskender. (2013). Uzbekistan - Economic development and reforms: achievements and challenges. Washington, D.C.: World Bank Group.; Trushin, Eskender at al. (2019). Uzbekistan: Public Expenditure Review. Washington, DC.: World Bank Group.; Мустафакулов Ш.И. Иқтисодий ривожланишни таъминлаш: худудларда маҳаллийлаштириш дастурларини татбиқ этишининг муҳим жиҳатлари. Иқтисодиёт ва таълим. №5, 2016 г. стр. 176-182.; Чепель С.В. Оценка потенциала монетарной политики в стимулировании инвестиций и роста: роль институциональной среды. «Иқтисодиёт: прогноз ва таҳлил», № 1-2 (4-5) 2020 г., стр. 4-16.

1-rasm. Jahon investitsiya bozorining funksional tuzilishi⁵

Jahon investitsiya bozorining roli va ahamiyatini to'liq tushunish uchun uning tarkibiy tuzilishini o'rganish maqsadga muvofiq. Shunday qilib, jahon investitsiya bozori tarkibiy tuzilishi jihatdan uchta mustaqil elementni o'z ichiga oladi:

2-rasm. Jahon investitsiya bozorining tarkibiy tuzilishi⁶

Kapital investitsiya ob'ektlariga investitsiyalarning xalqaro segmenti ko'chmas mulk, yer, texnika, kemalar, tabiiy resurslar konlari, san'at ob'ektlari va boshqalarni sotib olish hamda sotish bilan bog'liq. Innovatsiya sohasi intellektual va ilmiy investitsiyalar bilan shug'ullanadi. Bu yerda patentlar, litsenziyalar, nou-xau, savdo belgilari va boshqalar haqida gapirishimiz mumkin.

Moliya sohasi ko'pincha milliy valyutalar va har xil turdagi qimmatli qog'ozlar savdosi bilan bog'liq. Tabiiyki, jahon investitsiya bozori faqat yuqorida aytib o'tilgan barcha sohalar bilan hamkorlikda ishlashi mumkin. Umuman olganda, hozirgi vaqtda uni turli xil tarkibiy elementlarini farqlash va diversifikatsiya qilishning doimiy davom etayotgan jarayonlari bilan tavsiflash mumkin.

Tabiiyki, xorijiy davlat hududiga sarmoya kiritishning har doim tegishli qonun va qoidalar bilan belgilanadi. Ba'zida milliy hukumatlar tashqi investorlar iqtisodiyotining ayrim tarmoqlariga kirishini ataylab cheklaydi. Masalan, qonun qabul qilinishi mumkin, unga ko'ra faqat mahalliy investorlar foydali qazilma konlarini o'zlashtirish uchun pul sarflashlari mumkin.

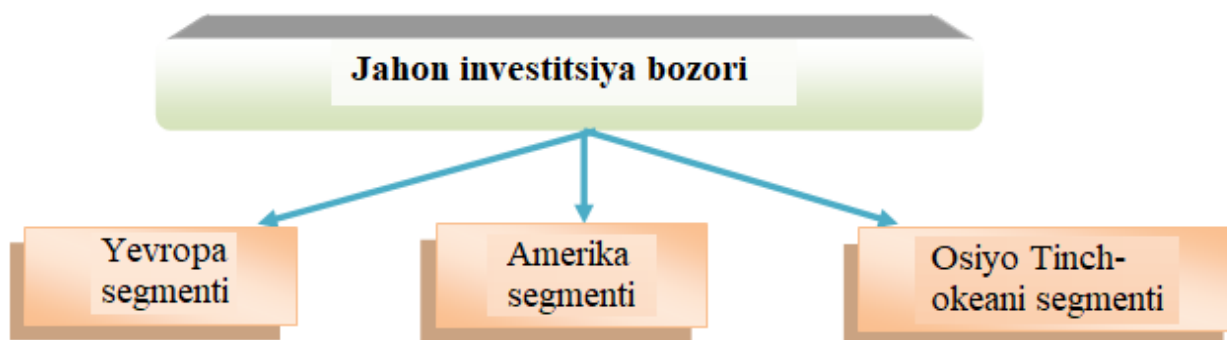
Bugungi kunga qadar xorijiy investitsiyalarning aksariyati yirik transmilliy korporatsiyalar tomonidan amalga oshirilmoqda. Ular butun dunyoda o'z moliyaviy manfaatlariga ega bo'lgan kompaniyalar guruhlarini tashkil etadilar.

Jahon investitsiya bozori kelajakda daromad olish uchun vaqtincha mavjud bo'lgan mablag'larni uzoq muddatli xorijiy investitsiyalarning global mexanizmidir. Investitsiya bozorini tuzishda resurslarning harakatlanish vaqti va shakllaridan tashqari, bitimlar, operatsiyalarni tartibga solishning tabiati va darajasi hali ham muhimdir. Ushbu mezonlarga qarab, milliy, xorijiy va offshor bozorlar ajralib turadi. Jahon investitsiya bozorining zamonaviy tuzilishi kredit resurslarini milliy iqtisodiyotlar o'rtasida qayta taqsimlashni o'z ichiga oladi, bu yerda operatsiyaning yakuniy ishtirokchilari qarz beruvchi va qarz oluvchi – turli mamlakat rezidentlari hisoblanadi.

Zamonaviy sharoitda jahon investitsiya bozori jahon iqtisodiy munosabatlarining turli segmentlariga bo'lingan. Quyidagi rasmda Yevropa, Amerika va Osiyo-tinch okeani bozorlari segmenti keltirib o'tilgan.

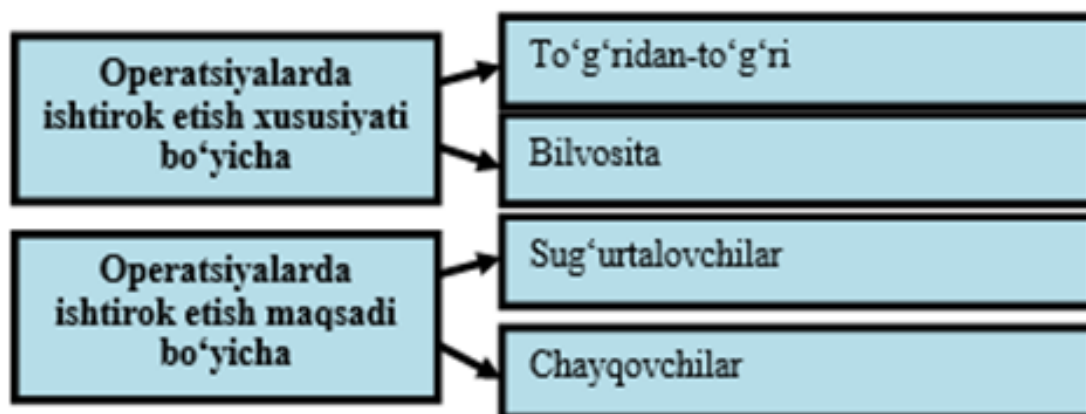
⁵ Muallif ishlanmasi.

⁶ Muallif ishlanmasi.

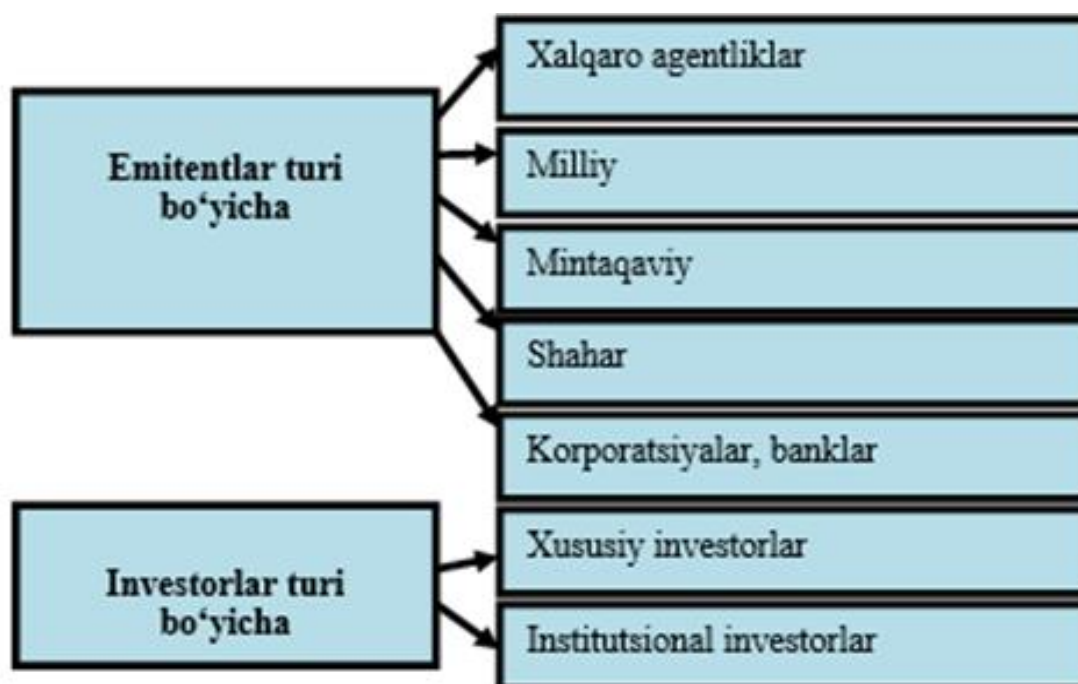

3-rasm. Jahon investitsiya bozorining segmentlari bo'yicha tuzilishi⁷

Jahon investitsiya bozori ishtirokchilari. Institutsional nuqtai nazardan, bu xalqaro iqtisodiy munosabatlar sohasida kredit kapitalining harakati amalga oshiriladigan moliya-kredit institutlarining keng to'plamidir. So'nggi paytlarda kapital bozorlarida asosiy qarz oluvchilar bo'lgan korporatsiyalar va banklarning kapital tarkibida qarz vositalarining ulushi ortib bormoqda. Shu bilan birga, yirik qarzlar muntazam ravishda o'z maqomi tufayli o'z kapitali kredit beradigan bozorlarga kira olmaydigan davlatlar tomonidan amalga oshiriladi. Ko'rib chiqilayotgan bozorlarning har biri uchun ularning barcha xilma-xilligi bilan bir xil ishtirokchilar ko'pincha xarakterlidir. Ularni quyidagi asosiy xususiyatlarga ko'ra tasniflash mumkin: sub'ektlarning operatsiyalarda ishtirok etish xususiyati; ishtirok etishning maqsadlari va motivlari; emitentlarning turlari va ularning xususiyatlari; investorlar va qarzдорlarning turlari.

⁷ Muallif ishlanmasi.

4-rasm. Jahon investitsiya bozori ishtirokchilarining tasnifi⁸

Jahon investitsiya bozori sub'ektlari faoliyatida ishtirok etish xususiyatiga ko'ra ularni ikki toifaga ajratish mumkin: to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita. Birinchi toifaga tegishli moliyaviy vositalar bozorlarining birja a'zolari kiradi, ular o'z mablag'lari va yoki birja a'zolari bo'lmagan va birinchisining xizmatlaridan foydalanishga majbur bo'lgan mijozlar hisobidan va nomidan bitimlar tuzadilar. Ushbu mijozlar ikkinchi toifani tashkil qiladi. Kapital bozorida qarz vositalarining birjadan tashqari bozorida eng yirik ishlab chiqaruvchilari bevosita ishtirokchilar, qolganlari esa bilvosita.

Bozor operatsiyalarida ishtirok etish maqsadlari va motivlariga ko'ra, uning ishtirokchilari sug'urtalovchilar va chayqovchilarga bo'linadi. Sug'urtalovchilar – bu valyuta kursi (narx) xatarlarini, moliyaviy vositalarga xos bo'lgan transfert xatarlarini, ularning aktivlarini yoki spot bozorda aniq operatsiyalarni sug'urta qiluvchi shaxslar. Sug'urtaning bitim davomida yuzaga keladigan majburiyatlari, qoida tariqasida, u hozirda mavjud bo'lgan yoki shartnomani bajarish vaqtida bo'ladigan haqiqiy moliyaviy vositaga mos keladi.

Xedjirlash-bu parallel bozorda qarama-qarshi pozitsiyani egallash orqali narx o'zgarishi xavfidan sug'urta operatsiyasi. Xedjirlash ma'lum bir davr uchun bitim tugatilgan vaqtga qadar o'zingizni mumkin bo'lgan yo'qotishlardan sug'urta qilish imkonini beradi; tijorat operatsiyalarining moslashuvchanligi va samaradorligini oshiradi; aniq tovarlar savdosini moliyalashtirish xarajatlarini kamaytiradi; tomonlarning xatarlarini kamaytiradi (tovar narxlarining o'zgarishi natijasida yo'qotishlar daromad bilan qoplanadi fyuchers). Xedjirlash – bu xaridor yoki sotuvchi tomonidan o'z daromadlarini kelajakda istalmagan narx o'zgarishidan himoya qilish uchun qilingan harakat. Aksiyalar blokini sotib olgan investor, kurs qiymatining pasayishi natijasida katta yo'qotishlarga duch kelishi mumkin. Xedjirlash mexanizmi asosiy aktivni yetkazib berish narxi belgilanadigan muddatli shartnoma tuzishga qisqartiriladi. Bunday bitimlardagi xavf ko'pincha chayqovchi tomonidan qabul qilinadi va xedjerning kontragenti sifatida ishlaydi.

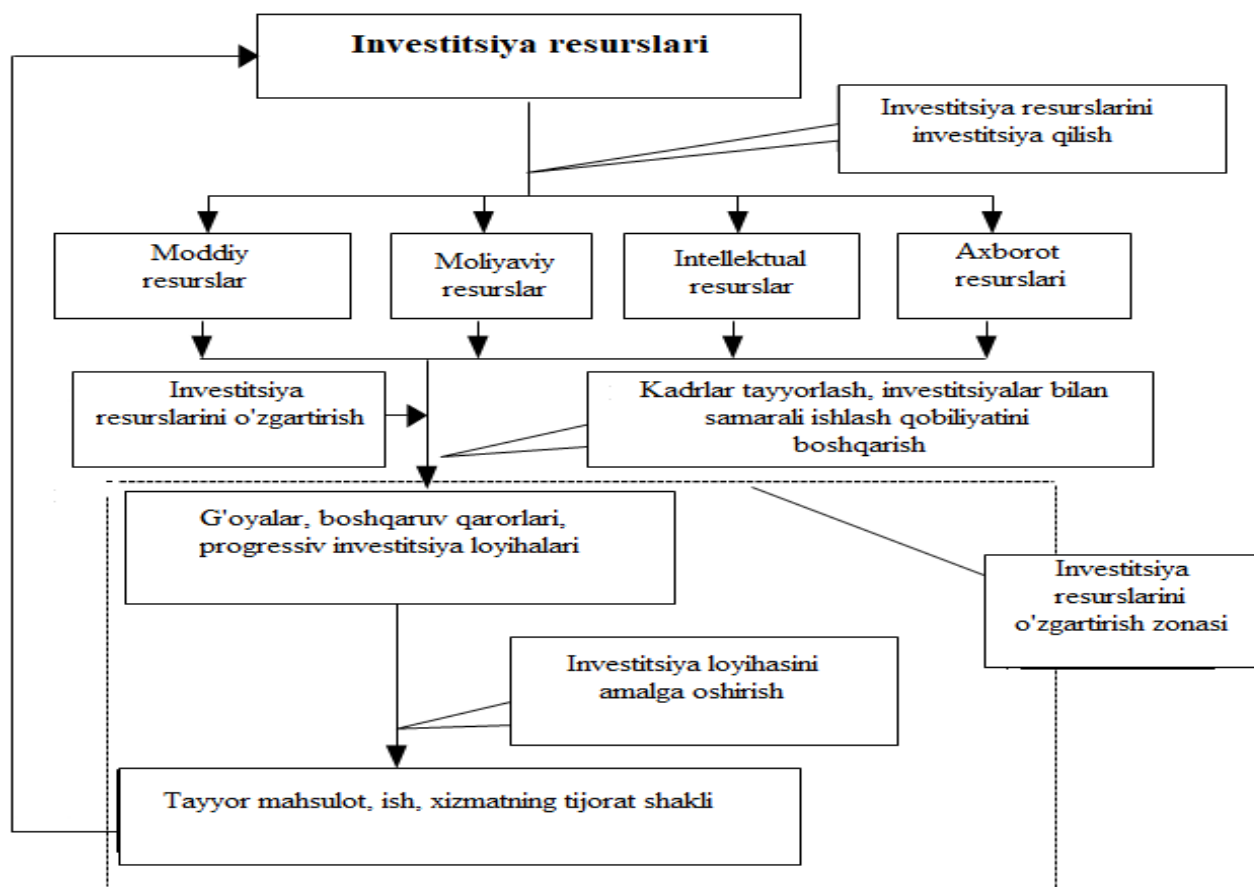
Chayqovchilar – bu vaqt o'tishi bilan yuzaga kelishi mumkin bo'lgan asosiy aktivlarning ayirboshlash

⁸ Muallif ishlanmasi.

qiymatidagi farq tufayli foyda olishga intilayotgan shaxs. Chayqovchilar shartnomalarni keyinchalik yuqori (pastroq) narxda sotish (sotib olish) uchun sotib olishadi (sotadilar).

Bozor sub'ektlarining emitentlar turlari va ularning xususiyatlari bo'yicha bo'linishi quyidagi asosiy toifalarni ajratish imkonini beradi:

- xalqaro va millatlararo agentliklar;
- milliy hukumatlar va suveren qarz oluvchilar;
- viloyat va mintaqaviy hukumatlar (Shtatlar, mintaqalar ma'muriyati);
- shahar hukumatlari (munitsipalitetlar);
- korporatsiyalar, banklar va boshqa tashkilotlar.

5-rasm. Jahon investitsiyalar bozorida investitsiya resurslarining o'zgarish sxemasi⁹

Jahonda moliyaviy kapital turli shakllarda harakatlanishi mumkin, ammo samaradorligi tufayli u moliyaviy vositalarga, asosan qimmatli qog'ozlarga joylashtiriladi. Investitsiya ishlab chiqarish jarayonida investitsiya resurslarida bosqichma-bosqich miqdoriy o'zgarishlarning to'planishi ularning yangi sifat holatiga – investorga qo'shimcha daromad (ortiqcha qiymat) keltirishi mumkin bo'lgan tayyor mahsulotning tovar shakliga o'tishiga olib keladi. (1.5-rasm)

Samarali loyihani iqtisodiy amalga oshirishda investitsiya resurslarini investitsiya ishlab chiqarish jarayonida o'zgartirish pirovardida maxsus samara beradi, bu foydalanishga topshirilgan ob'ektning qiymati yaratish jarayonida iste'mol qilingan va o'zgartirilgan barcha investitsiya resurslari ushbu ob'ekt qiymatining mexanik yig'indisidan oshib ketishiga olib keladi.

Investitsiya bozorining faoliyati ma'lum bir investitsiya mexanizmining ta'siriga bo'ysunadi.

⁹ Muallif ishlanmasi.

Investitsiya bozorining ishlash mexanizmi – investitsiya bozori sub’ektlarining tashkiliy tuzilmalari, shakllari va ularning o‘zaro ta’siri usullari, ularning yordamida bozor faoliyatining asosiy maqsadiga erishish ta’minlanadi.

Jahon investitsiya bozorining yeng yirik ishtirokchilari Jahon banki, xalqaro tiklanish va taraqqiyot banki (XTTB), Yevropa tiklanish va taraqqiyot banki (ETTB) hisoblanadi. Jahon kapital bozorida “emitent” tushunchasi bilan bog‘liq sub’ektlar kredit reytinglariga ko‘ra guruhlanadi.

Investitsiya ob’ektlari rentabellik va iqtisodiy holatning yuqori hamda barqaror ko‘rsatkichlariga ega bo‘lgan kompaniyalarning obligatsiyalari hisoblanadi. Qimmatli qog‘ozlarni chiqarish nuqtai nazaridan kapital bozorining asosiy operatorlari eng yirik banklar va korporatsiyalardir.

So‘nggi paytlarda Markaziy banklar global qarz bozorlarida faol rol o‘ynamoqda. Ushbu toifadagi investorlarning valyuta zaxiralarini intensiv ravishda to‘plash ularning mavqeini mustahkamlashga olib keladi. Ular mamlakatning moliyaviy resurslarini, shu jumladan valyuta aralashuvlarini samarali boshqarishni amalga oshiradilar. Har bir Markaziy bank o‘z investitsiya siyosatini olib boradi. Hozirgi vaqtda moliyaviy vositalar doirasi ancha kengaydi va Markaziy banklarning investitsiya portfollari kengayib bormoqda hamda shunga mos ravishda farqlanmoqda.

Investorlarning ikkita asosiy guruhi mavjud: xususiy va institutsional.

Yevro bozorining shakllanishi davrida Yevrobondlarning asosiy egalari xususiy investorlar edi. Qimmatli qog‘ozlar operatsiyalari bilan shug‘ullanadigan xususiy investorlar – bu o‘zlarining valyuta jamg‘armalarining investitsiya imkoniyatlarini kengaytirish va qimmatli qog‘ozlarni sotib olish orqali daromadlarini oshirishga intilayotgan jismoniy shaxslardir.

Jahon investitsiya bozorida dominant tendensiyalar orasida vositachilarni yo‘q qilish istagi mavjud. Bu jarayon “disintermediatsiya” deb ataladi. Jahon investitsiya bozori birlamchi, ikkilamchi va uchinchi darajali bo‘lishi mumkin.

Qarz vositalarining yangi emissiyalari birlamchi bozorda joylashtiriladi. Bu odatda yirik investitsiya institutlarining yordami bilan sodir bo‘ladi. Ilgari chiqarilgan instrumentlar ikkilamchi bozorda sotiladi va sotib olinadi.

Ikkilamchi bozor xalqaro investorlarning birlamchi bozorda ma’lum vositalarni taklif qilishdan ortiqcha talabi natijasida shakllanadi. Uchinchi darajali bozor-bu moliyaviy vositalar savdosi hisoblanadi. Uchinchi darajali bozor fyuchers bozoridir. Shu bilan birga, u juda dinamik rivojlanmoqda. Ushbu bozorning jadal rivojlanishi jahon iqtisodiyoti va xalqaro iqtisodiy munosabatlardagi keskin o‘zgaruvchan vaziyat sharoitida moliya bozorining rivojlanishini ularning xilma-xilligi bilan rag‘batlantirishga mo‘ljallangan yangi vositalarning ko‘chkiga o‘xshash ko‘rinishiga asoslanadi.

Korxonaning investitsiya faoliyati investitsiya bozorining faoliyati, uning turlari va segmentlarining rivojlanishi, kon’yunktura holati bilan uzviy bog‘liqdir.

Jahon investitsiya bozorlari doirasida alohida ishtirokchilarning faoliyati bizga risklarni to‘shish, ishonchlilik /rentabellikka nisbatan eng yaxshi investitsiya variantlarini tanlash, bozorni o‘zgartirish usullarini tushunish va o‘zlashtirish imkonini beradi.

Xulosa:

Investitsiya bozori – bu «investitsiya faoliyati sub’ektlari o‘rtasidagi sheriklik munosabatlari va erkin raqobat tamoyillariga asoslangan tizim ekanligi ma’lum bo‘ldi.

Umuman olganda, investitsiyalarni amalga oshirish investitsiya jarayonining tarkibiy qismi hisoblanadi hamda investitsiya resurslari hosil qilinishi natijasiga tayanadi va yuz beradi. O‘z navbatida, u investitsiyalashdan ko‘zlangan maqsadga bevosita bog‘lanadi. Zero, ko‘zlangan maqsadga erishish

ishtiyiqi investorni kapital to'plab, so'ng uni shu maqsad yo'lida safarbar etishga undaydi. Zotan, maqsad muayyan natijaga qaratilar ekan, natija ham o'z navbatida, muayyan maqsadlarni keltirib chiqaradi va tegishli investitsiya jarayonini aks ettiruvchi ketma-ketlikni hosil qiladi.

Investitsiya bozori investitsiya resurslarini sotuvchi va xaridor o'rtasida yuzaga keladigan iqtisodiy munosabatlarning umumiylikini tartibga soluvchi bozor sifatida ta'riflanishi mumkin. Ushbu ta'rifga ko'ra, jahon investitsiya bozori turli mamlakatlar rezidentlari bo'lgan investitsiya resurslarini sotuvchi va ularning xaridori o'rtasida yuzaga keladigan iqtisodiy munosabatlar yig'indisining regulyatoridir.

So'nggi paytlarda Markaziy banklar global qarz bozorlarida faol rol o'ynamoqda. Ushbu toifadagi investorlarning valyuta zaxiralarini intensiv ravishda to'plash ularning mavqeini mustahkamlashga olib keladi. Ular mamlakatning moliyaviy resurslarini, shu jumladan valyuta aralashuvlarini samarali boshqarishni amalga oshiradilar. Har bir Markaziy bank o'z investitsiya siyosatini olib boradi. Hozirgi vaqtda moliyaviy vositalar doirasi ancha kengaydi va Markaziy banklarning investitsiya portfollari kengayib bormoqda hamda shunga mos ravishda farqlanmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risidagi" Qonuni, 2019 yil 11 noyabr, O'RQ-582-son.
2. O'zbekiston Respublikasining yangi tahrirdagi "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni. 2019 yil 14 dekabr.
3. O'zbekiston Respublikasining "O'zbekiston Respublikasining Markaziy Banki to'g'risida"gi Qonuni. 2019 yil 5 noyabr O'RQ-580-son.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015 yil 15 maydagi "Xususiy mulk, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni ishonchli himoya qilishni ta'minlash, ularni jadal rivojlantirish yo'lidagi to'siqlarni bartaraf etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF 4725-sonli Farmoni.
5. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki Boshqaruvi, Moliya vazirligi va Davlat soliq qo'mitasining 2012 yil 28 iyuldagi "Xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning bank hisobvaraqlaridan pul mablag'larini hisobdan chiqarish tartibi to'g'risida"gi №22/2, 57 va 2012-24-sonli [Qarori](#)
6. Keynes J.M. (1936) The General Theory of Employment, Interest and Money, Book IV: The inducement to invest. Macmillan. pp. 472 (2007 Edition);
7. Mustafakulov Sh.I. Iqtisodiy rivojlanishni ta'minlash: xududlarda maxalliyashtirish dasturlarini tatbik etishning muxim jixatlari. Iqtisodiyot va ta'lim. №5, 2016 g. str. 176-182.;
8. Hicks J.R. (1937) Mr Keynes and the "Classics" // *Econometrica*, April 1937. Hicks J.R. (1939, 2nd ed. 1946). Value and Capital: An Inquiry into Some Fundamental Principles of Economic Theory. Oxford: Clarendon Press.
9. Solow R. M. (1956) A Contribution to the Theory of Economic Growth // *The Quarterly Journal of Economics*, Vol.70, No.1. (Feb., 1956), pp. 65–94.
10. Solow R. M. (1957) Technical Change and the Aggregate Production Function // *The Review of Economics and Statistics*, Vol. 39, No. 3 (Aug., 1957), pp. 312–320;
11. Aghion, Ph. (1998) Growth, inequality and globalization: theory, history, and policy Cambridge: Cambridge university press, 1998;
12. Yasin Ye. Modeli ekonomiki i sistema sennostey. // *Voprosy ekonomiki*. - 2003. - № 4. -4-36 s.;
13. UNCTAD (2020) World Investment Report 2020: Key Messages and Overview. United Nations, Geneva, 2020.